

Кон лексичките слоеви во словенскиот превод на *Апостолот*

The Lexical Layers in the Slavonic Translation of the *Apostole*

Abstract: MAKARIJOSKA, Liljana. *The Lexical Layers in the Slavonic Translation of the Apostole*. Subject of interest of this paper is a comparison analysis of the lexical and word-formation features of the Apostole text (regarding the material of the Apostol manuscripts originating from XII–XIV century: Ohrid, Slepče, Strumica, Karpino, Vraneštica, Verković, Matičin, Šišatovac Apostole etc.), and in order to determine the lexical layers in the Slavonic translation of the Apostole. Each Apostole differs from other Apostol manuscripts by some lexical features (e.g. some of them keep more Greacisms, others keep archaisms, while third contain innovations), thus being very important for studying the Slavonic Apostole text.

Key words: Church Slavonic language, lexis, Slavonic Apostole text

Апстракт: МАКАРИЈОСКА, Лилјана. *Кон лексичките слоеви во словенскиот превод на Апостолот*. Предмет на нашиот труд е споредбена анализа на лексичките и на зборообразувачките особености на апостолскиот текст (на материјалот од апостолите од XII–XIV век: Охридскиот, Слеченскиот, Струмичкиот, Вранешничкиот, Карпинскиот, Верковичевиот, Матичиниот, Шишатовачкиот) во прилог на установувањето на лексичките слоеви во словенскиот превод на апостолот. Секој од апостолите се одликува со некои лексички особености во споредба со останатите (чува повеќе грцизми, архаизми или содржи подновувања) и има големо значење за проучувањето на историјата на словенскиот апостолски текст.

Клучни зборови: црковнословенски јазик, лексика, словенски апостолски текст

Апостолот ги содржи Делата на св. апостоли и апостолските Посланија, кои се поделени во две групи: соборни посланија и посланија на апостол Павле. Најнапред бил направен т. н. краток пракс-апостол, потоа полниот текст на апостолот и на крајот полниот пракс-апостол. Полниот пракс-апостол го има истиот распоред на четивата, со таа разлика што тој содржи четива за секој ден и за периодот од Педесетница до Великиот пост.

Предмет на нашиот интерес е споредбената анализа на лексичките и на зборообразувачките особености на апостолите од XII – XIV век Охридскиот¹ (Охр), Слеченскиот² (Слеч), Струмичкиот³ (Стр), Вранешничкиот⁴ (Вран), Карпинскиот⁵ (Карп), Верковичевиот⁶ (Верк), па и Матичиниот⁷ (Мат), најстариот апостол од српска редакција, како и Шишатовачкиот⁸ (Шии) што овозможува да се установи историјата на лексемите од апостолскиот текст, присуството

¹ Потекнува од последната четвртина на XII век, а според содржината претставува краток избран апостол. На крајот има календар (месецослов) со словенски имиња на месеците. Се вбројува меѓу текстовите што ѝ припаѓаат на Охридската книжевна школа. В. И. Григорович го пронашол во 1845 год. во Охридската соборна црква, па според тоа е наречен Охридски.

² Потекнува од втората половина на XII век, а според содржината е полн избран апостол. Првобитно му припаѓал на манастирот во Слечче, Демирхисарско, во 1845 год. е пронајден од В. Григорович, а во текот на XIX век бил разнесуван дел по дел надвор од Македонија.

³ Потекнува од втората половина на XIII век, а претставува краток избран апостол. На крајот има календар (месецослов). Од 1833 год. се наоѓа во збирката на Шафарик, па во науката се споменува и како Шафариков апостол, а вообичаено е познат како Струмички или Македонски (според потеклото).

⁴ Потекнува од XIII век. Според содржината претставува одломка од полниот текст на апостолот (завршува со гл. 17, 15 од Дејанија апостолски). Припаѓал на ракописите коишто С. Верковиќ ги зел од с. Слечче, а според кичевското с. Вранештица е наречен Вранешнички.

⁵ Потекнува од почетокот на XIV век. Според содржината е полн избран апостол и е дел од Карпинскиот кодекс (заедно со евангелие и ирмологиј – евангелието и апостолот се дело на различни пишувачи, а ирмологијот е подоцнежен и е пишувачан од двајца пишувачи). Името го добил според записот на последниот лист во кој се укажува дека му бил подарен на манастирот „Св. Богородица Карпинска“ близу до с. Орах, Кумановско.

⁶ Потекнува од XIV век, а според содржината е краток избран апостол. Деветте записи од иста рака укажуваат дека има западномакедонско потекло. Името го добил според тоа што е дел од збирката ракописи на С. Верковиќ.

⁷ Потекнува од третата четвртина на XIII век, а според содржината е полн избран апостол.

⁸ Потекнува од XIV век, поточно од 1324 год. Името го добил според местото на чување – манастирот Шишатовач, а потекнува од околината на Пек, во Метохија.

⁹ КУЛЬБАКИН, С. М. *Охридская рукопись апостола конца XII вѣка*. София 1907.

на лексичките варијанти и видоизменувањето на текстот во сооднос со грчките оригинали. Одделните лексички и зборообразувачки разновидности пред сè го претставуваат меѓусебниот однос на апостолите од првата редакција.

Критичките изданија на апостолите *Охр*⁹, *Слеп*¹⁰, како и изданието на *Вран*¹¹ и на *Стр*¹², *Мат*¹³, *Шиш*¹⁴ придонесуваат за истражувањето на бројни прашања за најстариот словенски превод на апостолот.

На словенскиот превод на апостолот, односно на односот на одделни апостоли од XII – XIV век се посветени бројни трудови¹⁵.

Охр, *Слеп*, *Стр*, *Вран* се извори за Речникот на црковнословенскиот јазик од македонска редакција¹⁶, *Охр*, *Стр* се застапени и кај Миклошич¹⁷, *Охр*, *Слеп*, *Стр* (со скратеница Мак) во Прашкиот¹⁸, *Шиш* е застапен во речникот на Миклошич, на Даничиќ како и во Прашкиот речник, *Мат* е извор за Речникот на црковнословенскиот јазик од српска редакција.

Лексичкиот систем на овие текстови ја потврдува присутноста на заедничкиот архаичен лексички слој како дел од кирилометодиевското наследство, а преку подновената лексика укажува и на специфичните особености на лексичкиот систем. Архаичниот лексички слој ја потврдува присутноста на архаичните предлошки – вклучува и одделни моравизми, како на пр. *моудити*, *неприязнь*, *шоџи* и др., некои поретки примери (*наслѣднѣ*, *всьмогѣ*). И присутноста на слојот на старите грцизми укажува на користењето архаична предлошка.

Варирањето на лексиката обично се должи на поврзаноста со одредена ракописна традиција, на развојот на соодветниот жанр итн. Голем дел од

лексичките варијанти во еден текст не се сведуваат на дијалектни разлики, туку претставуваат лексички подновувања што добиваат карактер на промени од чисто книжевен карактер, односно се должат на еволуцијата на текстот и на потребата од збогатување на изразните можности на јазикот и сл.

Иако за македонските текстови е карактеристичен „поизразит конзерватизам“ тие не останале незасегнати од влијанието на ревизијата на апостолскиот текст и тоа според Конески¹⁹ од две причини 1. поради потребата да се поправат некои расипани места во текстот или да се заменат некои зборови коишто станале необични и 2. прикомплетирањето на изборните четива во целосен текст при отсуство на соодветен комплетен македонски текст се јавила потреба дополнувањата да се вршат спрема текст од преславската редакција. Несомнено при комплетирањето на апракосот настанале и подновувањата, како на пр. замената на името *Ѳеофиле* – *βοϋολόφιλε* во почетниот стих во *Вран*. Подновувањата се внесувани на места што составувачот на целосниот текст сакал да си ги дообјасни, како и на места на непосредниот допир меѓу изборниот и комплиторниот текст, каде што се воочуваат разликите меѓу апракосот и текстот што послужил за дополнување, на пр. во A2,32 извршено е подновување во комплиторниот текст со *смы* *послоуѣси*, а малку подолу во истата фраза во A3,15 веќе во изборниот текст.

Споредбата на најстарите претставници на словенскиот апостол на лексички план ја дооформува претставата за меѓусебниот однос на апостолите од првата редакција – *Охр*, *Стр* и *Вран* се меѓусебно потесно поврзани според својата лексика. *Шиш* и *Хваловиот* ракопис (*Хвал*) се доближуваат на полно

¹⁰ ИЛЫНСКИЙ, Г. А. *Слепченский апостол XII века*. Москва 1912.

¹¹ КОНЕСКИ, Б. *Вранешнички апостол Стари текстови II*. Скопје 1956.

¹² БЛАХОВА, Е. ХАУПТОВА, З. *Струмички (Македонски) апостол*. Скопје 1990.

¹³ БОГДАНОВИЌ, Д. *Матичин апостол*, књ. 2, Београд 1981. Покрај со изданието (Ковачевиќ, Стефановиќ, Увод и опис Богдановиќ, 1979) достапен е и како дел од Дигиталната библиотека на Матица Српска.

¹⁴ СТЕФАНОВИЌ, Д. *Шишатовачки апостол (1324. године)*. Беч 1989.

¹⁵ ВОСКРЕСЕНСКИЙ, Г. А. *Древний славянский перевод Апостола и его судьбы до XV века*, Издательство Университетской Типографии. Москва 1879. АМФИЛОХИЙ, *Древле-славянский Карпинский апостол XIII века (с греческим текстом 1072 года.)*, I–III. Москва 1885 – 1886. JAGIĆ, V. *Zum altkirchenslawischen Apostolus*, I–III. Wien 1919 – 1920. УГРИНОВА-СКАЛОВСКА, Р. *Енински апостол во споредба со некои други апостоли, 1100-годишнина од смртта на Кирил Солунски*, кн. 2. Скопје 1970, стр. 405-417. HAUPTOVÁ, Z. *Vývoj textu staroslověnského apoštola z hlediska lexikální analýzy*. In *Slavia* 47, Praha 1978, стр. 23-29. КОВАЧЕВИЌ, Р. – СТЕФАНОВИЌ, Д. *Језичке разлике измеѓу Матициног и Енинског апостола*. Ин *Јужнословенски филолог*, XXXIV. Београд 1978, стр. 149-167. РИБАРОВА, З. *Прилог кон карактеристиката на речничкиот фонд на македонските евангелски и апостолски текстови*. Ин *Македонски јазик*, XXIX. Скопје 1978, стр. 105-110. БИЦЕВСКА, К. *Лексичките подновувања во Карпинскиот апостол*. Ин *Македонски јазик*, XXXV. Скопје 1984, стр. 373-380. ПЕНЕВ, П. *Към историята на Кирило-Методиевия старобългарски превод на Апостола*. Ин *Кирило-методиевски студии*, 6, София 1989, стр. 246-317. СТЕФАНОВИЌ, Д. *О упоредном испитувању црквенословенских апостолских текстова*. Ин *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 14/1, Београд 1985, стр. 109-126. ХРИСТОВА-ШОМОВА, И. *Службениот апостол и неговото място в славјската рѣкописна традици*. Ин т. I. София 2004. МАКАРИЈОСКА, Л. *Лексиката на Вранешничкиот апостол во однос на другите македонски апостоли*. Ин *Блаже Конески и македонскиот јазик, литература и култура*. Скопје 2012, стр. 81-103. и др.

¹⁶ Според овој речник се употребуваат и кратенките на ракописите и кратенките на библиските места во апостолите.

¹⁷ MIKLOSICH, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latium*, Vindobonae 1862 – 1865, repr. 1963.

¹⁸ KURZ, J. – HAUPTOVÁ, Z. (eds.). *Slovník jazyka staroslověnského I – IV*. Praha 1962 – 1997.

¹⁹ КОНЕСКИ, *Вранешнички апостол*, стр. 56, 65.

до охридскиот текст. Се истакнува дека сличностите на *Шии* со *Слеп* и *Охр* ја потврдуваат архаичноста на текстот, врз основа на текстолошко-лексичката анализа *Охр* се поставува во потесна врска со *Слеп*, *Шии* и Христијанополскиот апостол (*Христ*), за разлика од *Карп* во којшто систематски се внесени лексички подновувања како одраз на ревизијата на апостолскиот текст. Според Конески²⁰ во *Шии* има 41 случај на согласување со *Слеп*, 15-ина случаи на отклонување и од двата текста, додека останатите 150 места покажуваат согласување со *Охр*, што претставува потврда дека текстови од архаичната македонска школа служеле како образец за препишување на српското и на хрватското подрачје.

Христова-Шомова²¹ осврнувајќи се на апостолскиот превод и на неговите редакции меѓу другите ги разгледува и *Охр*, *Слеп*, *Стр*, *Карп*. *Охр* го одразува првобитниот превод на апостолот, а карактеристична е на пр. честата замена на *етерз* со *единз* A11,5; A14,8; A18,23. Сп.: *единз* A11,5 *Охр* *етерз* *Слеп* *Стр* *Мат*; *единз* A14,8 *Охр* *етерз* *Слеп*, *Карп*, *Вран*, *Мат*, *едино* A18,23 *Охр* *етеро* *Слеп* *Стр* и употребата на *плема* во A12,21 во *Охр* и во *Слеп*, а во останатите колѐно.

И *Стр* го одразува кирило-методиевскиот превод, а според Бицевска²² без оглед на својата временска оддалеченост од првобитната предлошка најмалку е засегнат од подоцнежни текстуални поправки и најмногу ја зачувал грчката предлошка, односно пишувачот се придржувал за буквалниот превод, иако има влијание од различни редакции во редот на зборовите. Во врска со односот на *Стр* спрема останатите апостоли (пр. текстолошки, лексички, синтаксички совпаѓања), Блахова и Хауптова²³ констатираат најголема блискост со *Охр*. Според нив *Стр* му е најблизок на *Охр*, како во однос на лексиката, така и во однос на синтаксата, а во однос на текстолошките варијанти, спротивставени на другите апостоли, се совпаѓаат во над 60 случаи. Лексичките совпаѓања на *Стр* и *Охр* од една страна се архаизми пр. *етерз* 1C1,16, *спзгити* R13,4, *изовиловати* 2C3,15 (наспроти *извзгитъчъствовати* во др. апостоли) пр. и *силенз* *ѐ* *влогъ* *всѣкж* *блзгодѣтъ* *извзгитъчъствовати* в *васъ* 2C9,8 *Охр* *изовиловати* *Слеп*, *изовиловавъ* *Стр*, од друга страна подновувања пр. *мждростъ* 1C2,6 (наспроти *прѣмждростъ* во други апостоли), *добротворити* A14,17 и *добросътворѣти*: *нж* *всѣгда* *добросътворѣти* 1Th5,15 *Стр* (наспрема *благотворити* во др.). *Стр* и *Слеп* наспрема другите апостоли се совпаѓаат во над 20 читања, што изнесува приближно една третина во споредба со бројот на совпаѓањата

со *Охр*. Додека во меѓусебниот однос на *Стр* и *Охр* водат текстолошките совпаѓања, во споредба со *Слеп* доминираат лексичките и синтаксичките. *Стр* содржи некои лексички особености, коишто не ги познаваат други апостоли: *издидадителъ*, *мнихъ*, *опоздѣти* *сѧ*, пр. *гдѧѡуи* *сѧ* *смотрѣниѣ* *издидадителеви* *скончаниѣ* 73r20. *Стр* содржи и други архаизми: *сѧтъ*, *(о)ѡпостасъ*, *акровоѡстѣиѧ*, *перитомѣиѧ*, *идолослоѡдениѣ*, на пр.: *идѣѣѣ* *нѣстѣ* *ѣлиѣ* и *иѡденъ* *шѣрѣзаниѣ* и *акровѣстѣиѣ* *варѣарскаѧго* *рабъ* и *сѡбодъ* C3,11 *Карп* *Стр*, *акровѣстѣиѣ* *Слеп*, *акровѣстѣиѣиѧ* *Верк* *краѣшѣрѣзаниѣ* *Охр*, *шѣрѣзаниѣ* *твое* *акровоѡстѣиѣ* *взѣстѣ* R2,25 *Слеп*, *акровѣстѣиѣ* *Карп*, *ѣко* *вѣрѡвано* *ми* *ѣстѣ* *ѣвѧгѣгѣлиѣ* *акровоѡстѣиѣ* *ѣкоѣ* *петровѣ* *перитомѣиѧ* G2,7 *Слеп* *шѣрѣзаниѣ* *Карп*, и *оѡмрзѣтѣиѣ* *оѡѡ* *оѡдѣ* *вашъ* на *зѣми* *лѡбодѣѣниѣ* и *нѣѡтѡтж* ... и *лиѡнѣмѣниѣ* *ѣѣ* *ѣстѣ* *идолослоѡдениѣ* C3,5 *Охр* *идололатѣиѧ* *Верк* *Карп*.

Лексичките подновувања во најстарите словенски апостоли во поголема мерка се вршеле во Дејанија во споредба со Посланијата, пр. поголемиот дел од текстот на Дејанијата во *Вран*. Во текстот на Дејанијата во *Слеп* има бројни подновувања за разлика од Посланијата што според Конески се должи на апстрактниот стил на Посланијата – непогоден за внесување на лексичките подновувања, пр. додека во Дејанијата постарото послати седум пати се заменува со *поѡстити* во Посланијата не ја бележиме ваквата замена, иако се употребува повеќе пати. Од подоследно потврдените лексички разлики меѓу *Охр* и *Слеп* во Посланијата се izdelуваат редовната употреба на *тѣкѣмо* во *Охр*, наспроти *тѣѣиѣ* во *Слеп*, употребата на поархаичната варијанта *вѣсъ* *миръ* во *Охр*, наспроти *миръ* во *Слеп*, *вѣсъ*, *всѣ* наспроти *вѣсѣкж*, *вѣсѣѣѣскж* во *Слеп*, редовната употреба на *истѣиѧ*, *истѣиѣиѧ* во *Охр*, наспроти *рѣснѡта* (18 пати) и *рѣснѡтиѣ(ѣиѧ)* (9 пати) во *Слеп*²⁴.

Врз основа на споредбата на *Верк*, *Енин*, *Охр*, *Стр* и на одделни места од *Карп* Новотни²⁵ истакнува дека *Верк* во најголем број случаи се согласува со *Енин*, а *Охр* во поголем број случаи се разликува од *Верк*, а исто така и од *Карп*, додека *Стр* во подеднаков број случаи се согласува, односно се разликува од *Верк*. Што се однесува до *Верк* и неговиот однос кон грчкиот текст таа заклучува дека во Дејанијата апостолски има голем број отклонувања во однос на грчкиот текст, додека во Посланијата пишувачот повеќе се придржува кон грчкиот текст, и во најголем број случаи се согласува со *Енин*.

²⁰ КОНЕСКИ, *Вранешнички апостол*, стр. 51.

²¹ ХРИСТОВА-ШОМОВА, *Службениот апостол*, стр. 204.

²² БИЦЕВСКА, К. *Струмички апостол од XIII век, Акта Велјуса*. Скопје 1984, стр. 168.

²³ БЛАХОВА, ХАУПТОВА, *Струмички (Македонски) апостол*, стр. XXXI-XXXIII.

²⁴ КОНЕСКИ, *Вранешнички апостол*, стр. 46, 49.

²⁵ НОВОТНИ, Корелација меѓу некои јужнословенски апостоли. *Ин Македонски јазик*, LVIII – LIX, Скопје 2008, стр. 65-69

Стр, истинѣнѣ *Карп*, прѣмѣнишѣ рѣснотѣ ꙗко ѡиѡжъ въ
лзѡѣ R1,25 *Слеп*, не модемъ на рѣснотѣ нѣ по рѣснотѣ
2C13,8 *Слеп*] истинѣ *Карп*, кто възѣ наоучи рѣснотѣ G3,1
Слеп] истинѣ *Карп*, рѣснотѣи нѣстѣ въ насѣ 1J1,8 *Слеп*]
истины *Карп*, лоучѣ е сѧ имѣ рѣснотиѣаа приуѣ 2P2,22
Слеп, в разоумѣ рѣснотиѣвѣи прити не можѣша 2T3,7
Слеп, и бждемъ съ рѣснотиѣѣмъ сѣбѣнѣ его 1J5,20 *Слеп*]
ω истинѣнѣмъ *Карп*, си естѣ рѣснотиѣвѣи ꙗкогъ 1J5,20
Слеп] истинѣны *Карп*, рѣснотиѣвѣнъ ꙗкогъ R3,4 *Слеп*]
истиненѣ *Карп*. Слеп има најмногу индивидуални
текстолашки варијанти и во таа смисла се наоѓаат
сличности со Карп, но обично на различни места
се следи употребата на преславизмите. Најмногу
отстапувања од првобитниот превод во Слеп има во
Дејанијата.

Употребата на некои подновени лексеми може да се поврзе со одредена говорна средина пр. наспроти изъмъ нѡѡ во *Карп* и претпочитањето на изъмъкъ нѡѡ во *Слен*, во *Охр* се јавува изъвѣѣкъ нѡѡ што Конески³⁰ го поврзува со вообичаената употреба на глаголот извлече со ова значење во западномакедонското наречје.

Грчките влијанија врз развојот на лексички систем кој бил изложен на постојан контакт со византиската култура наоѓаат одраз во активирањето на изразните можности на словенскиот јазичен систем, промените во честотата на одделни средства во писмениот јазик, во семантичката структура на лексемите и во начинот на јазичното оформување на нови специјализирани поими, поврзани со христијанската духовна култура. Варирањето на грчката и словенската лексика се презентира преку лексички дублети во кои едниот збор е заемка, а другиот негов словенски еквивалент, при што во одделни случаи се преферира грцизмот: *περιτομή*: *перитомина* *Слен Стр* – обрзание *Охр*, *Υπαπαντή*: *упопанти* – сзрѣтение; *οεμπρισμος* *εμπριζμз* *Слен*, *δογματίζειν* *паоуѣтити* – сзтасати са – оуѣтити са или се прибегнува кон послободен превод *ἐπιστολή*: *епистолиѡ* – боуѣзвн на листз написанз – кзнигз на листз написанз *Вран Карп* – боуѣзвѣно листвѣно написано – боуѣкз – кзнига – посзлание – присзлание – поуѣщение *кзнигз* – поуѣщѣнѣна кзнига.

На пр. аерз ὄψρ: вьсхытимь са на облацѣхъ вь срѣтєнїе господне на аерѣ 1Th4,17 *Карн*, тако расматрѣжъ ꙗко не вь аерз бижъ 1C9,26 *Охр Слен Спр Карн*; како разоумѣтѣ са глаголемое бждетъ бо вь аерз глаголаше 1C14,9 *Слен* вь вѣтрѣ *Карн*; аерынъ (τοῦ) ἄερος: по кнжзоу власти доуха аернаго дѣстѣоущемоу кзынѣ вь сзынѣхъ противнзѣхъ E2,2 *Слен* вь зьдоухънааго *Карн*; акровоустѣ, акровоуст(в)не ὀκροβυστία: идее нѣсть елинь и нюдеи шерѣзаниѣ и акровѣстѣиѣ барварскааго рабѣ и свободѣ C3,11 *Карн Спр*, акровѣстѣиѣ *Слен*, акровѣстинѣиѣ *Верк* краешерѣзание *Охр*; оверѣзание твое

ακροκουστίης ἐκίστα R2,25 *Слен*, 154г12 *Карп*, строитель
градѣ сего R16,23 *Карп*|| икономъ *Слен*; скандалъ,
скандалъ скάνδαλον: не полагати прѣтзиканиѣ братъ
ни сзблзана R14,13 *Слен*|| скандала *Карп*.

Од зборообразувачките особености ќе ги споменеме на пр. образувањата со продуктивните суфикси -никъ законопрѣстѣпникъ, заучальникъ, идолотрѣбникъ, кааеникъ, клеветникъ, лзабникъ, клатепрѣстѣпникъ и др.: вѣстѣ законопрѣстѣпникъ Ја2,11 *Слен*, многѣ сѣбѣнѣ въ слабѣ привеѣдша заучалника спасаеѣниѣ Нб2,10 *Охр* научальника *Карп*, сѣбѣнь *Верк*, поконника *Стр*, възираѣш е къ заучальнику вѣрѣ Нб12,2 *Карп* поконника *Охр*, ни идолотрѣбници вѣзванте 1С10,7 *Слен*, фѣлѣпъ ѣ и кааеникъ А8,38 *Охр* скопецъ *Карп*, клеветникомъ лзаникомъ клатепрѣстѣпникомъ 1Т1,10 *Слен*, -тель: въсегоуѣитель, казатель, мьститель, проповѣдатель и др.: да всогоуѣитель прѣбѣнцѣхъ ихъ коснеть Нб11,28 *Карп*, по плзти нашѣн ѡцѣ имѣхомъ казателя Нб12,9 *Охр* показатель *Верк*, кто та постави сѣдѣна или казатель надъ нами А7,27 *Вран*, боѡди бо слоуга естъ въ гнѣвъ мьститель твораѡмоу злое R13,4 *Карп* местзникъ *Охр*, азъ проповѣдатель и апѡстоъль истинѣхъ 1Т2,7 *Карп*; странзскъ богуз мзнитъ са проповѣдателъ вѣзити А17,18 *Слен* проповѣдникъ *Охр*, -ьць: богогнѣбць, боголюбць, единомзисльць, мжаельстьць, письць, пѣвьць, ѹтьць и др.: на боѡгнѣбца хросѡя 76г *Верк*, прѣдательѣ нагли възносѣиви сластолѣбци паѹе неѣѣли боѡгоулюбци 2Т3,4 *Слен*, вси единомзислзци ... братолѣбци 1Р3,8 *Слен*, не льстите са любодѣнци ни мжаельстьци 1С6,9 *Карп* мжаелѡвзници *Слен*, свѣтъѡхъ нотарѣн писецъ 108г20 *Слен*, памѣт свѣтъѡго маркиана мартоурина ѹтьца и пѣвца 71г *Верк*. Бележѣме голѣм број суфиксни и префиксни варијанти кај одглаголските именки, кај сложенките итн.: странноприѣмникъ R16,23 *Карп* странноприѣмецъ *Слен*, проповѣдникъ А17,18 *Охр* проповѣдателъ *Слен*, мьститель R13,4 *Карп* местзникъ *Охр*, подьстрѣкатель 2С12,7 *Карп* посрѣкателъ *Охр*, исплѣньника R16,7 *Карп* сзплѣнзника *Слен*, поржѹникъ исѡуѣсз Нб7,22 *Карп* обраѹникъ *Слен*, ѡметанѣе А27,18 *Стр* изметанѣе *Карп*, не златолѣбѡу 1Т3,3 *Карп* не сребролюбѡу *Слен*, адрѡписца 18v18 *Карп* скорописца *Слен*.

Глаголската префиксација како најпродуктивен начин на зборообразување и збогатување на црковнословенскиот лексички фонд е потврдена и во апостолите преку присутноста на помладиот слој префиксирани глаголи и на глаголите со два префикса, пр. прѣвѣзнашати (сѧ) 2Th2,4 *Kapn*, прѣвѣздѣрастати 2Th1,3 *Kapn*, прѣповѣрадѣти R8,37 *Kapn*, сѣприѧтовѣти R3,1 *Kapn*, сѣпрѣѧѣти сѧ R12,16 *Kapn*, прѣвѣздѣращѣти сѧ 2Th1,3 *Слен*. Анализата овозможува да се проследи последователноста во развојот на глаголскиот систем, а употребата на нови префиксирани глаголски обра-

³⁰ КОНЕСКИ, *Вранешнички апостол*, стр. 50.

зувања непотврдени во други анализирани текстови несомнено укажува на засилената продуктивност на префиксите. На пр.: настроити 2Т4,2 *Карп*, окарѣти R14,3 *Верк*, омамити са 104v11 *Охр*, оправити G3,24 *Карп*, понавѣти са 4,23 *Карп*, поплакати са Ја5,11 *Карп*, послзшати Ја5,11 *Стр*, провзнати G2,4 *Карп*, прогвоздити A2,23 *Вран*, промзкати A13,19 *Вран*, прѣлюбити Ph4,8 *Слеп*, сзграмадити A18,3 *Стр*, сзсадити A9,25 *Охр*.

Во врска со конкуренцијата на глаголските префикси ги бележиме пр.: излиа са A1,18 *Вран* пролиа са *Карп*, прѣити A11,22 *Охр Стр Вран* проити *Слеп*, прѣшѣдша A12,10 *Охр Карп* прошѣдша *Вран*, вѣзвѣщаѣ 2C1,21 *Слеп* извѣщаѣ *Охр Карп Верк*, не издрѣмлетъ са 2P2,3 *Карп* вѣздрѣмлетъ *Слеп*, да са вѣчитаетъ 1T5,9 *Карп* причѣтаетъ са *Слеп*, не вѣслѣдѣствовавше 2P1,16 *Карп* послѣдовавше *Стр Верк*, вѣставѣа ѣ вамъ R16,1 *Карп* сзставѣѣ *Слеп*.

Споредбата на лексиката на најстарите претставници на словенскиот апостол ја дооформува претставата за меѓусебниот однос на апостолиите од првата редакција (*Охр*, *Стр* и *Вран*), коишто се меѓусебно тесно поврзани. Во врска со лексичките особености за *Вран*, *Карп* се карактеристични подновувањата, како (на пр. дѣлѣ, обовѣи, коѣмирѣ, трѣба, односно скопѣѣ, сѣборѣ, сѣбориѣ, замоудѣниѣ, борѣаѣ са, вѣригы, пришьльцьѣ, но сепак текстот се надоврзува на традицијата (со постарите каѣеникѣ, сѣньмѣ, сѣньмиѣ, закѣснѣниѣ, прѣаѣ са, ѣѣа, вѣталь, жрѣтѣа), чувајќи и траги од стара глаголска предлошка и има многу допирни точки со *Охр*. Споредбено-историската анализа на лексичките

и на зборообразувачките варијанти на апостолиите од XII – XIV век овозможува да се установи историјата на лексемите и видоизменувањето на текстот во сооднос со грчките оригинали.

SUMMARY: *The Lexical Layers in the Slavonic Translation of the Apostole.* Subject of interest of this paper is a comparison analysis of the lexical and word-formation features of the Apostole text (regarding the material of the Apostol manuscripts originating from XII – XIV century: Ohrid, Slepče, Strumica, Karpino, Vraneštica, Verković, Matičin, Šišatovac Apostole etc.), and in order to determine the lexical layers in the Slavonic translation of the Apostole. Each Apostole differs from other Apostol manuscripts by some lexical features (e.g. some of them keep more Greacisms, others keep archaisms, while third contain innovations), thus being very important for studying the Slavonic Apostole text. The comparative and diachronic analysis of the lexical and word-formation variants of Apostole books from XII – XIV century completes the image on the interrelationship among Apostole manuscripts of the first redaction and on the translation model, i.e. enables to determine the history of lexemes and the text modifications in comparison to the Greek originals.

prof. PhDr. Liljana Makarijoska, PhD.
Institute for Macedonian Language “Krstе Misirkov”
Ss. Cyril and Methodius University
Grigor Prličev 5
1000 Skopje, Republic of Macedonia
makarijoska@yahoo.com